

Др Лоран Микиели,

директор Центра за социолошка истраживања
права и кривичних институција у Гијанкуру*

ЈЕДНО НАСИЛНИЈЕ ДРУШТВО?
ДРУШТВЕНО-ИСТОРИЈСКА АНАЛИЗА
ИНТЕРПЕРСОНАЛНИХ НАСИЉА У ФРАНЦУСКОЈ
ОД 1970. ГОДИНЕ ДО ДАНАС
(I део)

Овај текст представља друштвено-историјску анализу и промишљање кретања насилних понашања у интерперсоналним односима од седамдесетих година прошлог века, кроз француски случај. Он се ослања на оригиналну синтезу различитих типова расположивих података: полицијске и судске статистике, анкете о виктимацији и самооткривеној делинквенцији, демографске и друштвено-економске податке. Предложени модел изражава пет процеса који прожимају француско друштво: друштвени процес пацификације обичаја, политичко-правни процес инкриминисања, процес судивости сукоба у свакодневном друштвеном животу, друштвено-економски процес такмичења за потрошачка добра, процес економско-друштвено-просторне сегрегације. Уз то, овај есеј настоји једнако да изрази бројне теоријске доприносе које је дао историјат социологије и криминологије.*

Кључне речи: *Насиље. – Пацификација обичаја. – Дисциплиновање. – Криминализација. – Судивост. – Такмичење. – Сегрегација. – Цивилизација.*

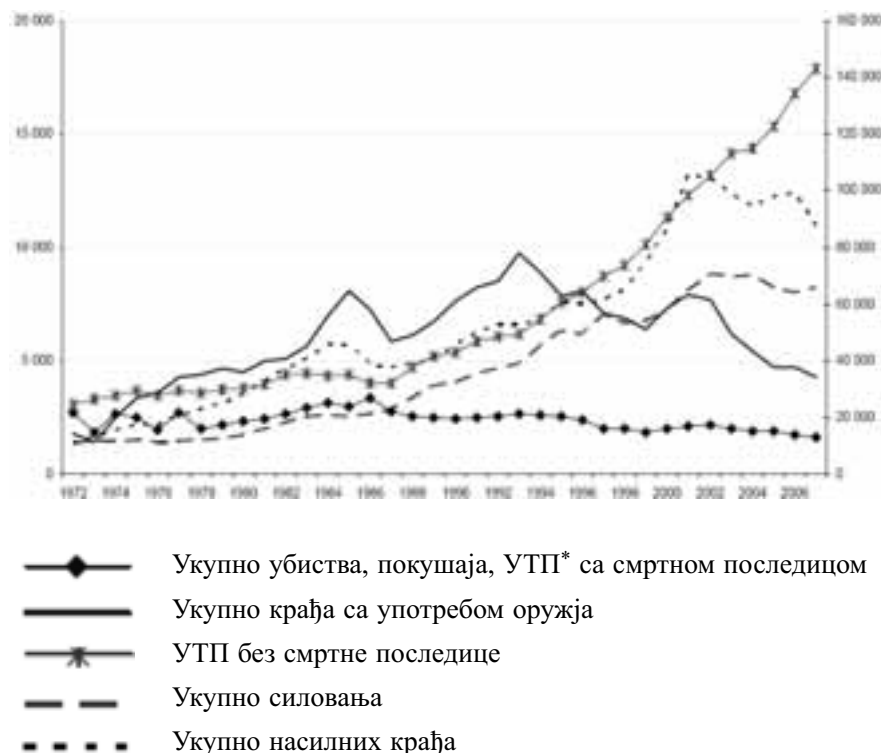
Запитаност о кретању насилних понашања у интерперсоналним односима у Француској од седамдесетих година прошлог века отвара одмах два велика методолошка проблема.

* Laurent Mucchielli је директор познатог француског *Centre de recherches sociologiques sur le droit et les institutions pénales (CESDIP/CNRS)*, Guyancourt. Аутор захваљује Софи Неванен (*Sophie Nevanen*) на помоћи у представљању дијаграма.

* Судивост (*la judiciarisation*) аутор одређује као чин прибегавања судству ради уређења спорова, сукоба, размирица свих врста (прим. прев.).

Први је онај о јединству категорије „насиља“, чија је употреба свеprisутна како у јавним расправама, тако и у хуманистичким и друштвеним наукама. Да ли је могуће да се заједно сврстају и тумаче убиства из ниских побуда, мафијашка убиства, убиства родитеља, чедоморства, брачна насиља различите тежине, насиља извршена приликом крађа, а затим силовања, инцести, педофилне радње, као и вербална насиља свих врста, шамарања, песницења, каменовања и тако даље? Са научног гледишта одговор је негативан. Један површан поглед на полицијску статистику објављену 1972. године (дијаграм 1), засновану на правним категоријама које су саме упрошћене у односу на понашања, њихове учиниоце и жртве, показује одмах да су кретања врло супротстављена.

Дијаграм 1: кретање неколиких насилних кривичних дела у полицијским статистикама (1972–2007)

Извор: Министарство унутрашњих послова, прорачун по учиниоцу на 50.000 становника

* УТП – умишљајна телесна повреда (прим. прев.).

Наслућује се већ да питање: „расте ли или се смањује насиље у француском друштву?“ нема у ствари смисла и неће подстаћи на одговор. Превише анализа, укључујући ту оне у друштвеним наукама, покушало је да одговори на питање које је у ствари лоше представљено. Могуће је заиста рећи да је за сва ова понашања заједничко то што наносе повреду физичком или моралном интегритету лица. Међутим, иако је са ове веома уопштене тачке гледишта последица свих тих понашања заједничка, на другој страни су њихови узроци, мотиви, учиниоци, жртве, места и околности извршења изразито различити.¹ Насиље је карактеристика једног понашања или радње које има смисао само у датом контексту, оно не носи у себи никакво значење и никакав претходно одређени садржај. У крајњој линији, уз сву прецизност, именицу „насиље“ не би требало користити као субјекат неке реченице, већ само придев насилан(на), како би се окарактерисала форма неке радње.

Други велики проблем искрсава поврх тога чим се жели размишљати о временском кретању насилних понашања. Наилази се на питање промене статуса, места и значења таквих понашања или таквих радњи, како у друштвеним представама (морални или друштвени статус), тако и у праву (правни статус). Феномен је нарочито јасан у случајевима сексуалних насиља или насиља над децом (у породичном, као и у инситуционалном оквиру), али ћемо видети да је у ствари много општији. Уосталом, ово психосоцијално кретање је широко прихваћено у кривичном праву, кроз процес инкриминисања, који од почетка деведестих година прошлог века има убрзање без преседана. Према томе, како размишљати о кретању једног феномена чија дефиниција не престаје да се мења и, зависно од околности, да се проширује? Како знати да су та понашања нова или је ново само њихово пријављивање надлежним органима? Ниједно размишљање, ако полаже право да буде научно, не би могло да држи по страни или чак да се односи на маргиналан начин према овом темељном проблему који у ствари представља, што ћемо аргументовати, једну од карактеристика актуелног кретања западних друштава.

Према томе, требало би да признамо да је привидно јединство категорије „насиље“ у ствари наметнуто путем друштвених представа и јавних политика које одређују садржај јавне расправе коју организују медији. Тема „насиље“ – нарочито оно младих у сиромашним

¹ E. Stanko, „Searching for the meaning of violence: the limitations of theory and data in our understanding of violence“, *Violence* (ed. E. Stanko), Ashgate & Dartmouth, Hants 2002, xiii.

четвртима – у њима је постала централна почев од деведестих година прошлог века, тако да чини основни колективни страх француског друштва.² Она је заиста неодојива од идеје о порасту тог насиља, тај пораст изаражава и симболише „кризе“ са којима се суочава то друштво, кризе чији садржај је променљив у зависности од аутора: криза државе и политичког система, криза механизма примарне социјализације (породица, школа), економска криза, културна криза (мултикултурализам). Ослањајући се на ове представе и преплашене, чак и декадентне говоре (тема о „опadaњу Француске“ је поново у моди неколико последњих година), учесници у јавној расправи (политички представници, новинари, есејисти) непрестано коментаришу различита „насиља“ и различита статистике које се на њих односе: сексуална насиља, насиља у „предграђима“, насиља у школи, убиства, итд. Најзад, медији осликавају и износе на сцену ова питања узимајући их готово свакодневно из неисцрпног извора различитих чињеница.

Наш циљ овде није да испитамо психосоцијалне механизме који доприносе јединству појма „насиље“ и праволинијском виђењу њевог кретања. Наш поступак ће, напротив, кренути од двоструког постулата о *хетерогености* насилних понашања и *непостојаности* њиховог моралног и правног статуса. Тиме се не доводи у питање размишљање о кретању насилних понашања у француском друштву. Напротив, чини се да је могуће створити један општи и сложени оквир за тумачење, који може да ослободи размишљање од једнозначне и линеарне једначине „смањење *versus* повећање насиља“. Овај друштвено-историјски модел се састоји од целине постављених хипотеза о природи и кретању процеса који могу да изазову насилна понашања у интерперсоналним односима и/или да узрокују преображај статуса тих понашања, што доводи до њиховог већег пријављивања. Предлажемо да се утврде најмање пет трансверзалних просеца, потенцицијално различитог порекла, обима и ритма: 1) друштвени процес пацификације обичаја, 2) политичко-правни процес дисциплиновања путем криминализације, 3) процес судивости сукоба из свакодневног друштвеног живота, 4) друштвено-економски процес такмичења за потрошна добра, 5) најзад, процес економско-друштвено-просторне сегрегације.

² L. Mucchielli, “La violence des jeunes: peur collective et paniques morales au tournant du XXe et du XXIe siècles”, *Crime et insécurité: un demi-siècle de bouleversements. Mélanges pour et avec Philippe Robert* (ed. R. Lévy, L. Mucchielli, R. Zauberman), L'Harmattan, Paris 2006, 195–223; R. Sue, *La société contre elle-même*, Fayard, Paris 2005; C. Nagels, A. Rea, *Jeunes à perpète. Génération à problèmes ou problème de générations?*, Bruylant, Louvain-la-Neuve 2007; L. Bonelli, *La France a peur. Une histoire sociale de l'insécurité*, La Découverte, Paris 2008.

1. ПАЦИФИКАЦИЈА ОБИЧАЈА

Славна теза Норберта Елиаса о процесу „цивилизације обичаја“ кроз векове била је широко прихваћена од стране савремене друштвене науке. Најпре су је искористили историчари. Почетком деведесетих година прошлог века у полицијским статистикама је утврђен пораст напада на лица у току две претходне деценије (нарочито благ пораст стопе убиства), што је, уклопљено са могућим порастом теме „насиља“ у јавним расправама, навело социологе да поновно употребе израз, али у обрнутом смеру, и да говоре о „заокрету“ процеса цивилизације обичаја.³ Будући да је критикована већ почетком деведесетих година прошлог века у вези са убиствима,⁴ ова хипотеза утолико пре не може да буде брањена данас. Након разматрања расположивих података о кретању дела са обележјима насиља, доћи ћемо у тој расправи до процеса који бисмо радије означили као *пацификацију* обичаја, усмеравајућу критичку расправу од Елиасових ставова до нашег закључка.

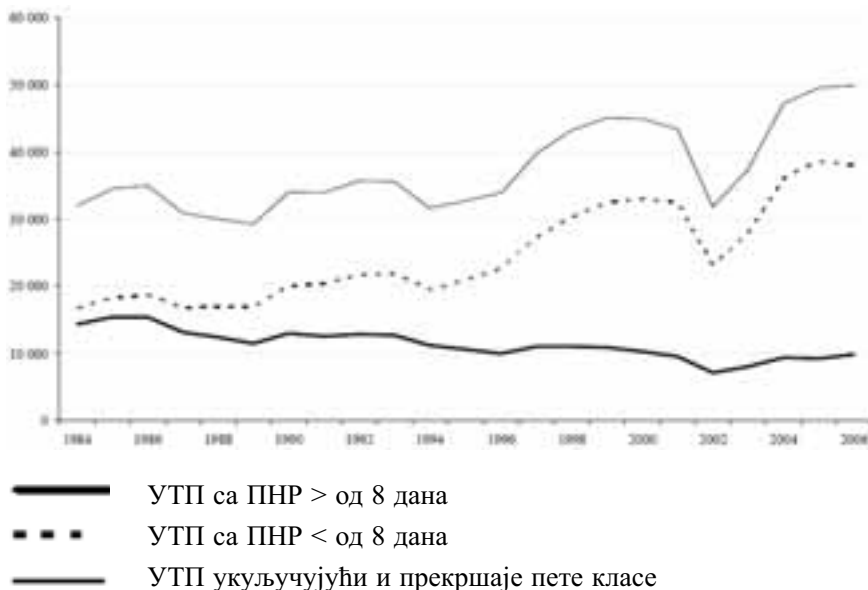
1.1. Подаци: полицијске и судске статистике, виктимацијске анкете

Тешка физичка насиља нису у порасту у француском друштву. Пре свега су убиства (најчешће уравнотежен показатељ због постојаности правне дефиниције и претпостављено мале „тамне бројке“ у тој области) забележила стваран пораст у првој половини осамдесетих година XX века, али та појава је била краткотрајна и од тада опада (дијаграм 1). Затим, „умишљајне телесне повреде“ су заиста у великом порасту у полицијским подацима. Анализа судских статистика које нуде већу прецизност о тежини тих повреда (у зависности да ли доводе до медицинске потврде о привременој неспособности за рад – даље: ПНР, до или преко 8 дана) показује, међутим, једнако, као и за убиства, благо и непрекидно опадање најтежих дела (дијаграм 2). Коначно, само су вербална насиља у снажном порасту у полицијским и судским статистикама.

³ H. Lagrange, *La civilité à l'épreuve. Crime et sentiment d'insécurité*, Presses Universitaires de France, Paris 1995; S. Roché, *La société incivile*, Seuil, Paris 1996. Ови аутори су инспирисани нарочито америчким радовима из седамдесетих и осамдесетих година XX века. T. R. Gurr, „Historical trends in violent crime. A critical review of the evidence“, *Crime and Justice. An annual review of research* (ed. M. Tonry), 3/1981, 295–353.

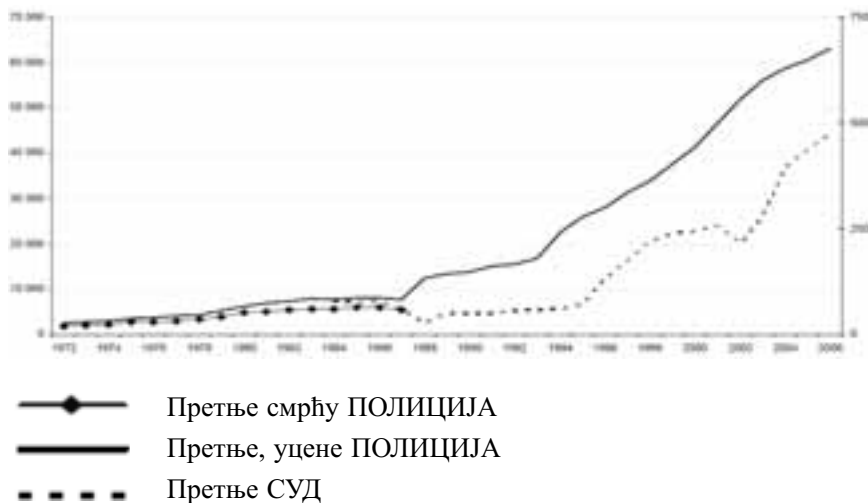
⁴ B. Aubusson de Cavarlay, De la pacification à l'insécurité: l'épreuve a-t-elle tant besoin de chiffres?, *Déviance et société*, 17, 3/1993, 299–308.

Дијаграм 2: кретање осуда за умишљајне телесне пореде (1984–2006)

Извор: Министарство правде, серија „Осуде“

Дијаграм 3: кретање претњи у полицијским и судским статистикама (1972–2006)

Извор: Министарство унутрашњих послова (1972–2006) и Министарство правде („Осуде“, 1984–2006)

Да ли су ове тенденције потврђене пријавама жртава? Питање је веома значајано да би се показало да полицијски и судски подаци почивају само на делу насилног понашања за који су жртве поднеле тужбу.

Национални институт за статистику и економске студије (НИ-СЕС) врши од 1996. године у Француској једном годишње националну виктимацијску* анкету на репрезентативном узорку од око 11.000 лица. Ове анкете разликују три типа насиља: права физичка насиља (чији критеријум је исти као и код административних статистика: ПНР преко 8 дана), лака физичка насиља (ПНР мања од 8 дана) и вербална насиља. Читањем серије података из ових анкета⁵ уочава се да је, од краја деведесетих година прошлог века па до 2005. године, удео лица од 15 година и старијих која су пријавила да су била жртве напада у току претходне две године постојан на око 7%.⁶ Појединачно се једина тенденција пораста односи на вербална насиља. О томе ће бити више речи у каснијем излагању.

Ова запажања су потврђена другим анкетама на општој популацији, нарочито здравственим барометром реализованим од стране Националног института за здравствену превенцију и едукацију. Реч је о репрезентативном узорку скоро три пута већем од узорка НИ-СЕС (око 30.000 лица старости од 12 и више година), при чему је анкетираним лицима постављено питање о насилним актима које су претрпела или су их предузела. Поређење између 2000. и 2005. године показује благо опадање процента лица која су изјавила да су била нападнута у току последњих дванаест месеци, као и постојаност процента оних који су изјавили да су ударили или повредили некога.⁷ Насупрот томе, чини се да мултивиктимација (број лица која су била изложена већем броју напада у истој години) благо напредује, што је подједнако утврђено у анкетама НИСЕС. Све се, дакле, збива као да се виктимација све више сужава на одређене органичене просторе. Томе би требало посветити одговарајућу пажњу.

* Виктимација (*la victimation*) се дефинише као чин претрпљеног материјалног, телесног или психичког напада (као и свести о томе). Овај израз треба разликовати од виктимизације која означава чињеницу да се неко сматра жртвом (прим. прев.).

⁵ H. Lagrange, Ph. Robert, R. Zauberman, M.-L. Pottier, „Enquêtes de victimation et statistiques de police: les difficultés d’une comparaison“, *Déviance et société*, 28, 3/2004, 285–316.

⁶ После промена које су (на жалост) извршене у дефиницији „напада“, резултати годишње анкете за 2006. годину нису упоредиви са резултатима из претходних година. C. Rizk, J. Boé, „Les résultats de l’enquête de victimation 2006“, *Grand angle. Bulletin statistique de l’Observatoire national de la délinquance*, 10/2006, 1–11.

⁷ C. Léon, B. Lamboy, „Les actes de violence physique“, *Baromètre santé 2005. Premiers résultats* (ed. P. Guilbert, A. Gautier), Inpes, Paris, 2006, 77–84.

1.2. Преображај статуса насиља

Ова почетна запажања су довољна за постављање хипотезе по којој, насупрот општем схватању, један процес пацификације обичаја наставља без сумње да делује у француском друштву, учествујући у лаганом али непрекидном повлачењу употребе физичког насиља произашлог из уобичајених и свакодневних сукоба у друштвеном животу. Због чега? Детаљна анализа вишеструких фактора који већ више деценија доприносе – на уопштен, али ипак неједнак начин према друштвеним групама – том процесу превазилази границе овог чланка. На овом месту ће бити довољно да се наброје неколике чињенице: даље снижавање прага осетљивости, процват индивидуе и индивидуализма, глобални пораст животне удобности и очекивања од живота, растуће пријављивање свих врста ризика (помислимо на све дисциплинованију возњу аутомобила и на употребу алкохола која не престаје да се смањује од шездестих година прошлог века),⁸ наставак покрета преношења на државу уређења интерперсоналних сукоба, смањење великих сукоба у националном политичком животу (нестанак револуционарних покрета, убрзано повлачење сепаратистичких покрета), у раду (смањење штрајкова и насилних манифестација), у изборном такмичењу и око функционисања институција (стабилизација политичких партија, навикавање на политичке смене),⁹ повећано овладавање силом коју полицијске снаге користе у акцијама одржавања реда (повезано такође са порастом демократских контрола вршених над монополом легитимне државне силе), растућа полицијска и судска репресија над свим облицима агресивног и насилног понашања, нарочито оних које чине млади који су у томе скоро увек главни виновници и жртве (јер се туку нарочито између себе).¹⁰ Поменимо и акцију друштвених покрета који пријављују одређене облике насиља, посебно феминистичке покрете, као и појачање моралног надзора вршеног од стране медија који, у добру и у злу, функционишу све више као *морални предузимачи* (произашли из виших класа), у смислу *предузимања крсташких похода за измену обичаја* (нижих класа), да се послужимо класичном Бекеровом анализом.¹¹

⁸ D. Besson, „Boissons alcoolisées: 40 ans de baisse de consommation“, *Insee Première*, 966/2004, 1–4.

⁹ О три последње тачке, упор. X. Crettiez, I. Sommier, *La France rebelle*, Michalon, Paris 2006.

¹⁰ Последња виктимацијска анкета коју је урадио НИСЕС, постављајући питање лицима старијим од 14 година о претрпљеним нападима у току две претходне године, показала је да је 13 % млађих од 20 година пријавило такав напад, наспрам 4 % лица старијих од 60 % година. Z. Djider, S. Vanovermeir, „Des insultes aux coups: hommes et femmes inégaux face à la violence“, *Insee Première*, 2007, n° 1124.

¹¹ H. Becker, *Outsiders. Études de sociologie de la déviance*, Métailié, Paris 1985, 171–173.

Инсистирамо на тој средишњој тачки: *ако процес пацификације обичаја држи до смањења прибегавања насиљу, то је зато што има за прву последицу стигматизацију, делегитимисање*. Одатле парадокс који је само привидан: *општи утисак о порасту насилних понашања може савршено да прати један покрет убрзања њиховог пријављивања, као и застој, чак и повлачење њихове стварне учес-талости*.¹² У ствари, наше друштво не подноси насиље, не даје му више легитимитет, не признаје му више смисао (услед тога отрцаност израза, иако социолошки апсурдног, „безразложног насиља“). Наш праг толеранције у вези са некада прихватаним насилним понашањима наставља да опада. Самим тим, *та понашања мењају статус*. Оно што је некада посматрано као „нормално“ или „претерано, али подношљиво“ постало је анормално и неприхватљиво. Оно што се није хтело видети, пада свима у очи. Оно што је сматрано за „приватну ствар“, постало је јавна ствар.¹³ Јавни поглед је продро на места која су некада била под дискреционом влашћу њиховог шефа: оца породице, школског учитеља, аниматора дечје колоније за одмор, надзорника рекреативне наставе, интерната или одмаралишта, старијег водника у војном кампу, итд. Самим тим, била су пријављивана интерперсонална насиља која нису била нова, већ су променила статус и више нису прихватана. То се масовно односило на сексуална насиља, брачна насиља, злостављања деце и различите облике узнемиравања (рачунајући ту највише ритуализоване, чак и институционализоване као што су бруцошки несташлуци),¹⁴ кроз чије кретање се опажао темељни преокрет осетљивости наших друштава у прилог заштите најслабијих лица, нарочито жена и деце, и јак покрет одбацавања свих облика суровости, приписиваних често „мачоизму“, чак и мушкости, на шта истраживања у друштвеним наукама изнова снажно указују од деведестих година прошлог века¹⁵. Од тада су многи спорови у значајном повећању. Даћемо за то три примера.

1) До прекретнице седамдесетих и осамдесетих година XX века дошло је на иницијативу лекара специјалиста за поступање са

¹² Исто запажање износи Мишембле за крај XIX века: *када полиција и правосуђе све боље и боље изолују злочин и насиље се повлачи, грађани изражавају повећану потребу за безбедношћу, јер су често уверени да виде пораст опасности. Злочини и деликти су заиста убудуће првенствено схваћени као настрани на друштвени поредак који оличава држава*, R. Muchembled, *La société policée. Politique et politesse en France du XVIe au XXe siècle*, Seuil, Paris 1998, 267.

¹³ Ово „скидање тајне“ је праћено „прављењем спектакла“ у јавној расправи, које не помаже нужно објективном оцртавању обриса појаве, D. Tremblay, „La problématisation de la violence en milieu de vie conjugal et familial: la part du secret et celle du spectacle“, *Déviance et société*, 23, 3/1999, 275–289.

¹⁴ R. de Vos, *Le bizutage. Persistances et résistances*, PUF, Paris 1999.

¹⁵ P. Bourdieu, *La domination masculine*, Seuil, Paris 1998; L. Bowker, *Masculinities and violence*, Sage Publications, London 1998.

децом, када је створен појам „злостављање“.¹⁶ Најпре су циркуларна писма, а потом закони, преуредили начин изношења на видело и преузимања бриге о овим проблемима, створена су удружења за помоћ жртвама, покренуте су кампање повећања осетљивости на њих. У 1997. премијер ће од злостављане деце чак начинити „велико национално питање“ те године. Услед таквог развоја, административна (Друштвена помоћ деци) и судска пријављивања непрестано се повећавају. Према подацима Националне опсерваторије за децентрализовану друштвену акцију, број злостављане деце или означене као „изложене ризику“ од стране департаманских служби је порастао од 58.000 у 1994. години на 98.000 хиљада у 2006. години.¹⁷ И у оквиру те популације број судског решавања је такође порастао са 31.000 у 1994. години на 56.000 дванаест година касније. Овај пораст није, међутим, произашао из утврђених случајева злостављања (постојаних на око 20.000 случајева пријављених сваке године), већ из категорије деце „изложене ризику“: ризику за девојчице да буду жртва сексуалног насиља и ризичног владања код дечака, нарочито преадолесцената. О промени начина пријављивања сведочи на првом месту законски развој и професионална пракса социјалних радника.

2) *Сексуално насиље је постало насиље нашег доба*, рекао је историчар Г. Вижарело.¹⁸ И сексуални насилник је постао отелотворење зла.¹⁹ Веома велики пораст у осамдесетим и деведесетим годинама прошлог века дела откривених од стране полиције и суђених случајева силовања (рачунајући ту и брачно силовање), родоскрвњења, педофилије и различитих „сексуланих напада“ основни су показатељ тог процеса. Уско повезан са значајним правним кретањем (упор. *supra*), овај покрет добро показује ту промену осетљивости. То иде до те мере да сексуалана насиља могу да покрену „моралну панику“ без преседана, као у случају Дитру у Белгији или, у нешто мањој мери, у случају „обртања“ (групних силовања) у Француској.²⁰ Ове ствари су добро познате, па нећемо више на њима инсистирати.

3) Повећан значај брачних насиља у оквиру „умишљајних телесних повреда“ које су утврђене од стране органа реда и суђене пред судовима представља трећи пример такве промене статуса насиља, израженог подједнако великим порастом развода (који су учетворостру-

¹⁶ D. Serre, „La ‘judiciarisation’ en actes. Le signalement d’“enfants en danger”“, *Actes de la recherche en sciences sociales*, 136–137/2001, 70–82.

¹⁷ ODAS, *Protection de l’enfance. Une plus grande vulnérabilité des familles, une meilleure coordination des acteurs*, Paris, 2007, ODAS, rapport annuel.

¹⁸ G. Vigarello, *Histoire du viol, XVIe-XXe siècles*, Seuil, Paris 1998, 282.

¹⁹ A. Garapon, D. Salas, *La justice et le mal*, Odile Jacob, Paris 1997, 201.

²⁰ L. Mucchielli, *Le scandale des „tournantes“*. *Dérives médiatiques et contre-enquête sociologique*, La Découverte, Paris 2005.

чени од почетка шездесетих година прошлог века до почетка овог миленијума) и спорова у вези са бригом о деци и давањем издржавања. У једној студији која је обухватила 256 досијеа „умишљајних телесних повреда“ праћених ПНР о којима је у току 2000. године одлучивао један париски суд за преступе,^{*} брачни случајеви су чинили скоро 30% предмета; ако се томе додају остала породична насиља учињена само од стране одраслих, дошло би се приближно до 40%.²¹ Једна слична студија о предметима које јавно тужилаштво није изнело пред суд (одбацивање пријаве или примена алтернативних мера) показује да, према полицијским статистикама, 90% брачних насиља није проузроковало ПНР или се радило о ПНР мањој од 8 дана.²² Национална опсерваторија за делинквенцију од 2006. године настоји да процени удео брачног насиља у укупним нападима на лица који су утврђени од стране полиције и жандармерије. Њена процена је да четвртина убистава и „умишљајних телесних повреда“ без смртог исхода представља породично насиље.²³ Поред тога, реконструисање стања из предходних година указује на пораст брачног насиља од 32% између 2002. и 2006. године. Најзад, значајан показатељ о кретању судивости брачних спорова (на које ће се доћи, *supra*) представља студија података Префектуре париске полиције између 2000. и 2006. године. Она указује на пренос тог насиља од „обавештења грађана“ ка записницима о пријему кривичне пријаве – на основу којих се једино врши статистичко рачунање.²⁴ Ако се има у виду да је у виктимацијској анкети о насиљу почењеном над женама у 2000. години нешто више од 2% жена пријавило да је било жртва физичког или сексуалног насиља од стране њихових брачних другова,²⁵ „резервоар“ потенцијално „судивог“ брачног насиља је дакле још велики.

1.3. Од тела до достојанства: ширење домена интегритета личности

Преостало је да се протумачи једини пораст на који истовремено указују полицијске и судске статистике и виктимацијске анкете: пораст *вербалних* насиља која, треба одмах прецизирати, руко-

* У француском праву се кривична дела разврставају на прекршаје (*les contraventions*), преступе (*les délits*) и злочине (*les crimes*), при чему се као критеријум разликовања користи врста и мера прописане казне. Ова подела се у кривичној теорији означава као *summa divisio* читавог кривичног права (прим. прев.).

²¹ L. Mucchielli, „Aspects de la violence dans les relations sociales. Les coups et blessures volontaires suivis d’ITT jugés par un tribunal correctionnel de la région parisienne en l’an 2000“, *Questions pénales*, 19, 1/2006, 1–4.

²² OND, *La criminalité en France. Rapport de l’Observatoire national de la délinquance 2007*, CNRS Editions, Paris 2007, 221.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, 230.

²⁵ M. Jaspard, „Au nom de l’amour: les violences dans le couple“, *Informations sociales*, 144/2007, 34–44.

водеће особље два пута чешће пријављује него радници. Лагранж, Робер, Зоberman и Поттије²⁶ закључују своје упоредно истраживање ова два извора остављајући отворено следеће питање: да ли је реч о стварном очвршћивању друштвених односа или о повећању нетолеранције у најимућнијим срединама (дакле, у нашој расправи, о продужењу процеса пацификације обичаја)? Један други тип података даје, по нашем мишљењу, одлучујући елемент одговора: истраживања о кретању осећања небезбедности. Њихово посматрање показује нагли прекид растуће тенденције крајем деведесетих година прошлог века, у истом тренутку када се урушава заокупљеност незапослености.²⁷ Питање се дакле прецизира: да ли је то имало за последицу једнаку промену у обиму виктимације у тим годинама? Аутори одговарају на то, запажајући при том да се у годишњим виктимацијским анкетама НИСЕС примећује пораст броја лица која су пријавила претрпљене *вербалне* нападе, нарочито у средњим и вишим слојевима. Али, што је од суштинске важности, „*повећана забринутост за безбедност* типа „ново-небезбедно“ *претходила је порасту пријава напада* ниског интензитета у виктимацијским анкетама, другим речима, они се не изјашњавају као забринуте зато што су били нападнути; *на супрот томе*, њихово осећање за безбедност их изгледа чини обазривијим за друштвене неправилности које више не подносе.²⁸

Напоменимо и да су та вербална насиља чешће пријављивана од стране жена него од мушкараца,²⁹ што намеће питање: да ли су жене од краја деведесетих година XX века уистину све више вређане, или можда оне то мање толеришу? Не одбацујући дефинитивно прву интерпретативну хипотезу, може се овде поставити друга. Као што је исправно запазио Ламејр, „најважнија улога жена у широком процесу „цивилизације обичаја“ описана од Норберта Елиаса појављује се данас као суштинска у дубокој промени која води друштво ка хтењу да убудуће штити више појединца него институционални поредак, традиционално неједнак према женама. (...) Ова столетна феминизација обичаја ће допустити долазак нове дефиниције сексуалних злочина. С оне стране текстова, и боље утемељено, те забране су јасно изразиле нову дефиницију *интегритета* људс-

²⁶ H. Lagrange, Ph. Robert, R. Zauberman, M.-L. Pottier, 304–305.

²⁷ Ph. Robert, M.-L. Pottier, „Les préoccupations sécuritaires: une mutation?“, *Revue française de sociologie*, 45, 2/2004, 212–214. Треба истаћи да је пораст размишљања о безбедности нарочито изражен између 1999. и 2002. године, то јест између тренутка у којем безбедност постаје централни смер политике Жоспенове владе и периода председничке кампање обележене свеприсутном темом „небезбедности“. L. Mucchielli, *Violences et insécurité. Fantasmes et réalités dans le débat français*, La Découverte, Paris, 2002.

²⁸ Ph. Robert, M.-L. Pottier, 237–238.

²⁹ Z. Djider, S. Vanovermeir, *passim*.

ке личности, тела и душе“.³⁰ Ова промена се такође проширила на психолошка или морална насиља, без физичке штете, што ће рећи на вербално насиље. Отуда, уосталом, богатство појма „узнемиравање“, сексуално узнемиравање, али и *морално* узнемиравање,³¹ које се не односи уопштено на јавну сцену и њену безименост већ, напротив, на просторе међусобног познавања који су, пре свега, породично боравиште, заједнички делови зграда и места за рад или студирање.

1.4. Преображај статуса жртве

На тај начин се насиље еманциповало од физичке агресије, да би се у општем смислу проширило на људску личност и, будући такво, реч је постала насилна као и гест, достојанство осетљиво као и тело. Значајно је, уосталом, да у виктимацијским анкетама нешто преко половине испитаних лица квалификује „агресије“ најпре као увреде и вербалне претње. Овај преображај наше осетљивости и наших представа одражава се суштински на *промену статуса жртве* у француском друштву. Поред тога што подизање прага осетљивости проширује поље радњи означених као неподношљиве, оно наглашава и саучешће и морално поистовећивање са жртвама тих радњи, нарочито ако је присутан појам патње. Као што је тачно приметио Ле Гоазиу: „више него насиље, патња је данас постала идеја водилца, критеријум за одмеравање којим се изражавају осуде. У име вредновања без преседана у људском животу, патња је постала савремено зло и чинилац потенцијалне жртве“.³² Заиста, медијско-политичка расправа се све више посвећује саучешћу, тужби различитих жртава, што доприноси појављивању једног „тужилачког друштва“³³ и охрабрује неку врсту такмичења између друштвених група да начине себе жртвама.³⁴ Отуда масован долазак жртава у поље јавне политике и, након тога, у полицијско и судско поље. Ово кретање осетљивости доприноси уобличавању захтева за безбедност и за преузимање бриге упућеном држави, која је на то одговорила изразито брзим процесом криминализације.

³⁰ X. Lameyre, *La criminalité sexuelle*, Flammarion, Paris 2000, 97–98.

³¹ M.-F. Hirigoyen, *Le harcèlement moral. La violence perverse au quotidien*, Syros, Paris 1998.

³² V. Le Goaziou, *La violence*, Le Cavalier bleu, Paris 2004, 21.

³³ A. Garapon, *Le gardien des promesses. Justice et démocratie*, Odile Jacob, Paris 1996, 105 и даље.

³⁴ D. Salas, *La volonté de punir. Essai sur le populisme pénal*, Hachette, Paris 2005, 63 и даље; G. Erner, *La société des victimes*, La Découverte, Paris 2006.

2. КРИМИНАЛИЗАЦИЈА: КАДА ДРЖАВА ХОЋЕ ДА ДИСЦИПЛИНУЈЕ

Постоји једна тачка у вези са којом се већина интелектуалних традиција наслоњених на размишљање о кретању европских друштава од модерне епохе слаже: постојање процеса завођења дисциплине. Од Маркса до З. Баумана³⁵ и П. Вагнера,³⁶ преко Елиаса, франкфуртске школе и Фукоа, реч је несумњиво о једној од најважнијих карактеристика „модернитета“. Расправа се односи више на покретаче тог процеса. Развој државе је одувек био један од њих. Сучена са последицама масовне незапослености и поновног развоја неједнакости, високим нивоом делинквенције против имовине (упор. ниже табела 6. у поглављу 4),³⁷ и растућим захтевом за безбедношћу, већина западних држава је деведестих година прошлог века уложила велике да поново овлада својим сувереним прерогативима у кривичној области како би наметнула нову друштвену контролу.³⁸ Појава је спектакуларна када се, нарочито у Сједињеним Државама, прибегло масовном затварању.³⁹ Она је у различитим степенима прошла кроз сва западна друштва. Процес криминализације је ту кључан. Он се мења кроз инкриминисање, упућивање, гоњење и санкције.⁴⁰

* Криминализација (*la criminalisation*) означава процес превођења предмета из преступне, прекршајне, парничне или до тада правно нерегулисане области у категорију злочина, који представљају најтежа дела у француском праву. У ширем смислу, криминализација је придавање кривичног садржаја одређеном чину и, самим тим, отварање могућност за његову судивост (прим. прев.).

³⁵ Z. Bauman, *Intimations of Postmodernity*, Routledge, London 1992.

³⁶ P. Wagner, *Liberté et discipline. Les deux crises de la modernité*, Métailié, Paris 1996.

³⁷ Табела се налази у другом делу рада, у наредном броју овог часописа.

³⁸ D. Garland, *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*, Oxford & Chicago University Press, Oxford – Chicago 2001.

³⁹ L. Wacquant, *Les prisons de la misère*, Raisons d’agir, Paris 1999.

⁴⁰ Подсетимо да делинквенцију чини укупност повреда одређених кривичним правом, познатих и гоњених од стране актера друштвене контроле (L. Mucchielli, „Délinquances et violences“, *Cahiers français*, 326/2005, 59–63). Ова дефиниција одмах отвара три проблема. Први је да се право стално развија: одређена понашања престају да буду инкриминисана, док друга то постају. С обзиром да је овај последњи процес (инкриминисања) веома чест и сталан, делинквенција не престаје по дефиницији да се потенцијално увећава. Други проблем се односи на делотворност гоњења. Једна повреда коју актери друштвене контроле утврде, али одлуче да не гоне, званично не спада у делинквенцију. Најзад, трећи проблем почива у сазнању које ови актери имају или не о повредама које настају у току друштвеног живота, другим речима, у анализи процеса упућивања.

2.1. Стални и убрзавајући процес инкриминисања

Процес пацификације обичаја је неодвојив од *пенализације обичаја*.⁴¹ Заиста, кретање инкриминисања које се односило на физичка насиља, као и на вербална и морална насиља (напади на достојанство, дискриминација), наставило се без прекида од почетка осамдесетих година XX века. Као репер се може узети Закон од 23. децембра 1980. године, који се односио на силовање. Наведимо такође Закон од 10. јула 1989. године о превенцији лошег поступања са малолетницима и заштити деце. Требало би још истаћи реформу Кривичног законика 1992–1994. године, која је у центар кривичног права хтела да уместо јавног морала постави заштиту личности.⁴² Њоме је уведена серија нових и пооштравање већ постојећих инкриминација.

Тако је у области напада на личност нови Законик створио следећа дела: злочин тортуре и варварског поступања, преступ довођења у опасност другог (створен за борбу против саобраћајне делинквенције и у области несрећа на раду), преступе ометања мера помоћи, навођење малолетника (чак и када није праћен последицом) на просјачење, алкохолизам, употребу дрога или вршење кривичног дела, преступ организовања групе у циљу трговине дрогом, преступ злонамерних или поновљених телефонских позива и, најзад, потврђен је нови преступ „сексуалног узнемиравања“.

Нови Законик је појачао гоњење и репресију већ постојећих инкриминација на три начина: а) пооштравањем прописаних казни (нарочито у области сексуалног насиља, насиља над животињама или „увреда“ носилаца јавних овлашћења); б) променом квалификације одређених дела (тако је „увреда лица која врше јавну службу“ од прекршаја пете класе постала преступ); в) пооштравањем квалификације одређених дела додавањем „отежавајућих околности“. И у области напада на лица су створене отежавајуће околности, тако да се одговара због дела према малолетнику млађем од 15 година, брачном или ванбрачном другу, рањивом лицу (због узраста, болести, слабости, недостатка или трудноће). Исто тако, у области крађе је нови Законик прописао осам отежавајућих околности међу којима и насилно извршење дела.

Почев од 1994. године, покрет инкриминисања се наставио без прекида до наших дана.⁴³ У једном претходном раду⁴⁴ смо покушали да саставимо листу основних измена Кривичног законика које су уследиле након реформе од 1993/1994. године. У њему је утврђена ши-

⁴¹ X. Lameyre, 103.

⁴² P. Poncela, P. Lascoumes, *Réformer le code pénal. Où est passé l'architecte?*, Presses Universitaires de France, Paris 1998, 81.

⁴³ J. Danet, *Justice pénale, le tournant*, Gallimard, Paris 2006, 20–54.

⁴⁴ L. Mucchielli, D. Saurier, „L'évolution de la délinquance enregistrée par la gendarmerie: énigmes et enseignements“, *Gendarmes et voleurs. De l'évolution des délinquances aux défis du métier* (ed. L. Mucchielli), L'Harmattan, Paris, 2007, 44–47.

рина и непрекинути ток кретања које води било ка стварању нових инкриминација, било ка проширењу дефиниција дела, а у сваком случају ка пооштрењу репресије. Поред непрестаног појачања пенализације сексуалних насиља, насиља усмерених ка одређеним категоријама лица (малолетници, „носиоци јавних овлашћења“ и, још шире, лица „која врше јавну службу“), местима (нарочито школске установе) или околностима (манифестације, чин „удруженог“ деловања), запажа се такође стварање преступа бруцошких подвала (Закон од 17. јуна 1998. године) и преступа моралног узнемиравања на раду (Закон од 17. јануара 2002. године).⁴⁵

Утицај инкриминација на полицијске и судске статистике је понекад тешко прецизно одредити, утолико пре што изгласавање једног закона не значи *ipso facto* његову примену. Табеле 1. и 3. сведоче ипак о одређеним непосредним утицајима реформе од 1994. године, нарочито о порасту телесних повреда, као и претњи и уцена. Ово правно кретање може значајно да измени праксу субјеката друштвене и кривичне контроле, нарочито путем учесталијег упућивања ка кривичном систему и одлучног гоњења од стране полиције и јавног тужилаштва. Случај насиља малолетника то посебно осликава.

2.2. Интензивирање упућивања и гоњења: случај „насиља малолетника“

„Насиље малолетника“ и његов пораст је централна тема у француском друштву од почетка деведесетих година XX века и представља један од главних предмета процеса инкриминисања који је претходно анализиран. Као потврда тог страха и политичких говора који не престају да траже заостравање тог процеса, једини уопште расположиви подаци су полицијске статистике. Засноване на броју малолетника које је осумњичила полиција и жандармерија, ове статистике не приказују број стварно учињених дела у друштву, па чак ни свих оних о којима органи реда имају сазнање. Заиста, да би једно лице било осумњичено, потребно је да утврђено дело буде разјашњено, што у већини ситуација по правилу није случај, нарочито у области крађа. На основу тог извора се зато не може оценити удео малолетника у делинквенцији. Непознато је који је удео малолетника у већини неразјашњених дела, а ништа не указује да је једнак разјашњеним делима.⁴⁶ Истина је да се на основу ових података заузимају актуелни по-

⁴⁵ Овај Закон је, поред тога, проширио дефиницију „сексуалног узнемиравања“. Напоменимо такође да након сексуалног узнемиравања и моралног узнемиравања на послу, трећи облик узнемиравања је већ уведен у Сједињеним Државама (и у Аустралији) и требало би да стигне у Француску: реч је о ономе што Американци називају *stalking*, да би описали облике вербалног узнемиравања праћеног сукобима и брачним раскидима.

⁴⁶ B. Aubusson de Cavarlay, „La place des mineurs dans la délinquance enregistrée“, *Les cahiers de la sécurité intérieure*, 29/1997, 17–38.

литички ставови. Започећемо зато са њиховом анализом, а затим ћемо их употпунити помоћу судских статистика. Најзад, окренућемо се ка другом типу података, који дају другачије резултате и потврђују наше основно тумачење.

Табела 1. представља кретање осумњичених малолетника у току последњих десет година. Ту је утврђено да је делинквенција малолетника, какву је забележила полиција и жандармерија, јако порасла (40% у десет година). Када се ради о делима чије жртве су појединци, овај пораст чине крађе (са или – најчешће – без насиља, и без оружја) и повреде за које смо претходно, на основу укупног броја осуђених лица, видели да су бројније, али све мање озбиљне.⁴⁷ Да ли је чињеница потврђена када се ради само о малолетницима? То показује табела 2. где поредимо осуде (за преступе или прекршаје пете класе) за 1984. годину (најстарију познату годину), 1993. годину (која је претходила реформи од 1994. године) и 2004. годину (последњу познату годину), на основу законског критеријума тежине повреде мерене помоћу ПНР веће, мање или једнаке периоду од 8 дана. Ту је потврђена тенденција опадања најтежих повреда и, напротив, експлозија осуда за мање тешке повреде.⁴⁸

Табела 1: кретање броја осумњичених малолетника за различита дела у полицијским статистикама, од 1996. до 2006. године

	1996		2006		Ефективно кретање
	Број	% у укупном броју	Број	% у укупном броју	
Крађе уз употребу оружја	569	0,4	381	0,2	– 33 %
Насилне крађе без употребе оружја	7 174	5	8 961	4,4	+ 25 %
Крађе возила и двоточкаша	24 865	17,3	15 807	7,8	– 36,4 %
Обичне крађе према појединцима	10 800	7,5	15 793	7,8	+ 46,2 %
Крађе из излога	15 422	10,7	18 865	9,4	+ 22,3 %
Укупно крађа и прикривања	85 901	59,7	86 874	43,1	+ 1,1 %

⁴⁷ У оквиру нашег петог дела ћемо доћи на односе младих са снагама реда, што одређује нарочито снажан раст дела против носилаца јавних овлашћења.

⁴⁸ Табела наводи на помисао да пораст преступа УТП праћених ПНР мањом од 8 дана произилази такође, иако на релативно маргиналан начин, од преноса проистеклог из прекршаја пете класе, што је логична последица поштравања кривичне квалификације повреда након 1994. године (а не њихових тежина).

	1996		2006		Ефективно кретање
	Број	% у укупном броју	Број	% у укупном броју	
Убивства, покушаји, УТПСП*	180	0,1	167	0,1	– 7,2 %
Силовања	947	0,7	1 515	0,8	+ 56 %
УТП**	8 684	6	23 282	11,5	+ 168 %
Претње, уцене	3 320	2,3	6 258	3,1	+ 88,5 %
Укупно напада на лица	17 479	12,2	41 136	20,4	+ 135 %
Употреба дрога	8 272	5,8	14 852	7,4	+ 79,5 %
Уништења, понижења	17 647	12,3	29 736	14,7	+ 68,5 %
ДНЈО***	2 555	1,8	7 248	3,6	+ 183,7 %
УКУПНО	143 824		201 662		+ 40,2 %

Извор: Министарство унутрашњих послова

* УТПСП = умишљајне телесне повреде са смртном последицом

** УТП = умишљајне телесне повреде без смртне последице

*** ДНЈО = дела против носилаца јавних овлашћења

Табела 2: осуђени малолетници за умишљајне телесне повреде од 1984. до 2006. године

	1984	2006	Кретање
Преступи УТП ПНР + 8 дана	1 456	1 342	– 7,8 %
Преступи УТП ПНР – 8 дана	413	7 054	х 17
Прекрашаји УТП ПНР – 8 дана	1 176	716	– 39,1 %
Укупно	3 045	9 112	х 3

Извор: Министарство правде, серија „Осуде“

Исто тако, ово кретање понашања малолетних делинквената није праћено учесталијим вршењем злочина. Укупан број убистава, као и крађа уз употребу оружја се између две године смањује, а само се силовања значајно повећавају међу злочинима, што је првенствено последица претходно анализираних преображаја статуса тих понашања.

Ако се остави по страни питање силовања, пораст насилних аката малолетника у полицијским статистикама почива, дакле, на лакшим делима. Поставља се, према томе, питање да ли то повећање одговара кретању понашања или упућивању и гоњењу тих понашања. Ове две ствари, без сумње, не искључују једна другу. Међутим, три елемента наводе на разматрање друге хипотезе као најутицајније у том кретању: на првом је месту ширина „резервоара“ случајева претходно забележених на основу обавештења грађана и потенцијално судивих, други је природа судских наставака које полицијским поступцима даје јавно тужилаштво, а трећи су резултати анкете самооткривене делинквенције.

1) Као што то подсећају Робер, Обисон де Каварлеј, Поттије и Турније у првом издању свог рада,⁴⁹ део дела за која зна полиција се не налази у статистикама, јер није упућен суду, не чини предмет записника; он је само забележен у „регистру обавештења грађана“. Анкете обављене од стране више истраживача седамдесетих година прошлог века су показале да се, док је крађа најчешће била процесуирана (у вези са проблемима одговорности и осигурања), у обавештењима грађана често среће опис свађе, ударања, претњи у току препирки или размирица,⁵⁰ нарочито у брачном и породичном окриљу.⁵¹ Другим речима, читава серија насилних понашања, физичких и вербалних, мале тежине, није чинила предмет тужби и записника; њихово решење или њихов исход је био договорен између странака у спору и са полицијом која их је утврдила. Када је реч о малолетницима, ова дела мале тежине су најчешће санкционисана путем полицијског упозорења, тако да су представници снага реда на неки начин овде представљали предмет делегације власти од стране суда. На овом месту ће, након других аутора,⁵² бити изнета хипотеза да су, у контексту политичке драматизације и масивне мобилизације кривичног ланца око „насиља малолетника“, полицајци били прогресивно

⁴⁹ Ph. Robert, B. Aubusson de Cavarlay, M.-L. Pottier, P. Tournier, *Les comptes du crime. Les délinquances en France et leur mesure*, l'Harmattan, Paris 1994.

⁵⁰ *Ibid.*, 34.

⁵¹ B. Aubusson de Cavarlay, M.-S. Huré, V. Aillet, M.-D. Barré, *Arrestations, classements, défèrements, jugements. Suivi d'une cohorte d'affaires pénales de la police à la justice*, CESDIP, „Études et données pénales“ n°72, Guyancourt 1995, 44–46.

⁵² Нарочито Геблера и Гица који су писали да „до краја осамдесетих година прошлог века интервенција заменика тужиоца за малолетнике у кривичној материји остала је релативно органичена, свдећи се најчешће на двојак одговор: одбацивање кривичне пријаве ако је малолетник био веома млад, примарни делинквент, или ако је штета минимална; упућивање судији за малолетнике или истражном судији у осталим случајевима. Догађало се да заменик тражи на неформалан начин од истражних служби да у својим просторијама приступе „неслужбеном упозорењу“ малолетника и понекад његових родитеља“, L. Gebler, I. Guitz, *Le traitement judiciaire de la délinquance des mineurs*, Actualités Sociales Hebdomadaires, Supplément au n°2325, Paris 2003, 55.

подстицани да више случајева усмеравају ка поступку и да све више враћају магистратима њихово овлашћење да укорe, док су ови последњи примали неодложне заповести да ограниче број одбацивања кривичних пријава. Ова последња тачка је нарочито добро утврђена.

Табела 3: кретање кривичног одговора јавних тужилаштва на малолетничку делинквенцију

	1998	2002	2006	Кретање 1998–2006
Малолетници осумњичени од стране полиције / жандармерије	171 787	180 382	201 662	+ 17,4 %
Случајеви преузети од стране тужилаштва	130 387	162 069	174 533	+ 33,9 %
Случајеви одбацивања кривичне пријаве	60 828	53 210	44 924	– 26,1 %
<i>Због непостојања дела</i>	–	18 989	21 112	
<i>Због недостатка доказа</i>	–	4 485	4 829	
<i>Због незнатне штете</i>	–	16 622	8 477*	
<i>Због незаинтересоване жртве или повлачења тужбе</i>	–	6 872	6 667*	
Извођење пред судију за малолетнике	51 421	56 279	57 174	+ 11,2 %
Алтернативе гоњењу	12 520	50 017	69 318	x 5
<i>Подсећања на закон</i>	–	34 662	48 518	
<i>Медијације</i>	–	2 735	2 636	
<i>Обештећења</i>	–	5 275	7 159*	

Извор: Министарство правде

* = последња цифра позната за 2005. годину

2) Појачано упућивање и гоњење представља циљ на којем од почетка деведесетих година прошлог века инсистирају јавне власти, о чему сведоче не само изгласани закони и донете уредбе, већ и циркуларна писма упућена од стране министарстава унутрашњих послова, правде и националног образовања ради подстицања њихових служби да појачају упућивања и прогоне.⁵³ Ово се на судском плану испољава као мала револуција у тужилачкој пракси, која је у току

⁵³ Требало би овде навести списак од двадесетак текстова који имају исти смисао. Задржимо се само на једном који представља полазну тачку: Циркулар Д 92–30022 Ц министра правде од 2. октобра 1992. године. Он већ садржи све изразе који ће бити коришћени до данас: он циља на „урбана насиља“, делинквенцију малолетника и школске установе; он поставља себи за циљ борбу против „осећања некажњивости“ младих делинквената; он захтева од полицијских служби да охрабре жртве да подносе тужбе и магистрате да им „дају делотворне наставке“ и да не од-

последњих десетак година изнашла оно што се назива „трећи пут“ или „алтернативе гоњењу“. Реч је о целовитом начину брзог санкционисања који је намењен за поступање са ситном делинквенцијом, што у ствари омогућава да се не смањи гоњење, већ одбацивање кривичних пријава услед незнатне тежине утврђених дела. На основу табела 3. се може видети да је од 1998. до 2006. године пораст обима случајева у којима је поступало тужилаштво скоро два пута већи од броја нових случајева вођених од стране полиције и жандармерије. У исто време је удео одбачених кривичних пријава у целини одлука опао са 51,5% на 25,7%. Ово кретање је, дакле, начињено у корист „алтернатива гоњењу“, тобоже одсутним средином деведестих година XX века које представљају у 2006. години скоро 40% усмерења. Када је реч о „подсећањима на закон“ (једна врста укора), у 2006. години су она чинила 70% алтернатива гоњењу и 28% у целини кривичног одговора на малолетничку делинквенцију. То кретање се наставило веома убрзаним ритмом. То је први показатељ промене која произилази из појачања гоњења, а не нужно из понашања малолетника.

3) Најзад, последњи елемент који води ка великом релативизовању хипотезе о снажном и скорашњем порасту насилних понашања малолетника је обезбеђен помоћу анкета самооткривене делинквенције спроведених на адолесцентима школског узраста. У Француској су, на жалост, такве анкете скорашњег датума и мало међусобно упоредиве.⁵⁴ Једино постојеће поређење између сличних анкетних инструмената односи се на 1999. и 2003. годину. Оно је довољно да оповргне тенденцију полицијских статистика, будући да указује да *опште кретање делинквенције младих мерено стопом учинилаца (проценат младих који је учинио одређено дело) пружа доказ о великој постојаности*.⁵⁵ Ако би требало назрети одређену тенденцију, она би била у опадању најтежих преступа. У многим западним земљама се ове анкете врше одавно и омогућавају упоређења у много дужем временском периоду са полицијским статистикама, што доводи до истог запажања. На пример, у Канади полицијски подаци показују, као и у Француској, велики пораст насилних аката. Анкете о самопријављеној делинквенцији које се раде од краја шездесетих година прошлог века бележе напротив општу постојаност насиља учињеног од стране младих. Да би објаснио ту разлику, Ле Блан ис-

бацују кривичне пријаве, осим ако прибегавају алтернативним мерама које се појављују у то време (медијација и накнада штете).

⁵⁴ M. Choquet, S. Ledoux, *Adolescents: une enquête nationale*, Éditions de l'Inserm, Paris 1994; затим S. Roché, *La délinquance des jeunes. Les 11–19 ans racontent leurs délits*, Seuil, Paris 2001.

⁵⁵ S. Roché., S. Astor, C. Bianchini, *La délinquance auto-déclarée de jeunes judiciarisés et d'un échantillon représentatif des 13–19 ans*, Pacte-Cerat, Grenoble, 2004, 11.

тиче промену вредности и прага толеранције: „нова морална исправност наспрам насиља наводи сведоке, жртве, школске власти, итд. да више извештавају полицију о насилним понашањима“.⁵⁶

Главна хипотеза са којом ћемо закључити ову студију процеса инкриминисања и гоњења је, дакле, она о појачању упућивања предузетих уздуж кривичног ланца, што доводи до снажног пораста нивоа вођења бриге о агресивним, делинквентним и нецивилизованим понашањима младих. Међутим, ово основно питање процеса упућивања је још шире. То је у ствари питање друштвене контроле у читавој својој сложености: „у игри односа унутар читавог друштва стварају се расуте појаве искључења, чији један део поприма форму упућивања ка кривичном систему“, као што је тачно писао Зоберман.⁵⁷ Истраживати процесе упућивања ка кривичном систему, значи истраживати опште друштвено кретање, степен кохезије различитих заједница које га чине, садржај друштвених представа које више или мање жигушу таква поступања и такве друштвене групе, упућујуће стратегије многоструких чинилаца и професионалне идеологије институционалних чинилаца.⁵⁸ Анализа заслужује, дакле, да буде проширена да би се уочио један знатно шири процес судивости уређења сукоба у друштвеном животу.

(превод: др Горан П. Илић)

(Рад ће се наставити у наредном броју часописа)

Laurent Mucchielli, PhD

Director of the Center for Sociological Research of
Law and Criminal Institutions, Guyancourt

A MORE VIOLENT SOCIETY?
SOCIO-HISTORICAL ANALYSIS OF INTERPERSONAL
VIOLENCE IN FRANCE SINCE 1970 TO OUR DAYS
(Part one)

Summary

This text is an essay of socio-historical interpretation to think the evolution of violent behaviours in interpersonal relationships since the 70', through the French case. He uses an original synthesis of various

⁵⁶ M. Le Blanc, *Évolution de la délinquance cachée et officielle des adolescents québécois de 1930 à 2000*, in M. Le Blanc, M. Ouimet, D. Szabo (dir.), *Traité de criminologie empirique*, Presses de l'Université de Montréal, Montréal, 2003, 39–72.

⁵⁷ R. Zauberman, *Renvoyants et renvoyés*, *Déviance et société*, 6, 1, 1982, 24.

⁵⁸ *Ibid.*, 32–40.

types of data: police and judicial statistics, victimization and self-reported surveys, demographic and socioeconomic data. The model links together five process acting in French society: a societal process of pacification, a political and legal process of criminalization, a process of judicialization of everyday life conflicts, a socioeconomic process of competition for consumer goods, a process of economic, social and spatial segregation. This essay also try to link many theoretical contributions that had built the history of sociology and criminology.

Key words: *Violence. – Pacification. – Disciplinarization. – Criminalization. – Judicialisation. – Competition. – Segregation. – Civilization.*